

Saját élet

Wutka Tamás beszélgetése Mátyus Alizzal

Mátyus Aliz munkásságát több évtizede ismerem és szeretem. Pályafutását szociológusként kezdte, falukutatóként olyan területeket járhatott be, amelyek mára végleg eltűntek. Sajnos és szerencsére. Fiatalon vonzotta a színház, a kultúra különböző területei. Kora ifjúságától lelkesen ismerkedik az étellel, megpróbál sok mindent kedve szerint vagy sorsszerűségből. Negyvenéves korában esik meg vele a mindent felülíró élmény, az anyaság. A gyereknevelés teljesen kitölti életét, csak miután fia felnőtt, tér vissza a közéletbe, elkezd szépirodalmat írni, összetéveszthetetlenül sajátos stílusban. Írásaiban szimbólumokkal, olykor szürreális látomásokkal találkozunk, amik egyértelműen kapcsolódnak a valósághoz. Műveiből kibontakozik egész élete, de a legkülönfélébb kötődések, szerteágazások révén, korok, sorsok, benyomások által, mindenféle létezett vagy vágyott világokba hívja értő olvasóját. Azért is van ez így, mert nem csupán a maga életét éli; erős empátiás képessége folytán örömeket és bánatokat, boldog szárnyalásokat és csüggesztő mélyrepüléseket mind-mind hatványozottan él át. És így ad tovább.

Nagy öröömre, sok éve már, hogy – merem hinni – jó barátság van köztünk. Mégis, ki tudja miért, soha nem tegeződtünk. (Pedig nem tudja, hogy testvéremmel és legközelebbi barátaimmal időtlen idők óta hasonlóképpen vagyunk...)

– *Sokan, többen, mint hinnénk, nem a „saját” életüket élik, vagy csak részben. Aliz hogy van ezzel?*

– Attól függ, mit mondunk saját életnek. Amikor az ember gyerek, akkor is a saját életét éli, mert miközben a formások meghatározottak körülötte, aszerint, hogy milyen családba született, a benne zajló dolgok mindig emberfüggők. Ha csak arra gondolok, hogy mi hárman voltunk testvérek, és felnőtt korunkban egyeztetjük, ki hogyan élt át dolgokat, egyáltalán, ki mit vett észre a családban, kiderült, nemcsak hármunk érzékelése különbözött, hanem az is, ki mire érzékeny anyyira, hogy az később is meghatározó tud lenni.

– *A kultúra, a hagyományok folyamatossága, az otthonról hozott értékek, minták, ez az alapja mindennek. „Mi példából nevelődtünk” – írja erről. Milyen példák voltak ezek?*

– Anyám arisztokratikus teremtés volt, neki fontos volt, hogy a báró Hetéssyekkel rokonságban van a család, az ő életében sok olyan tevékenység volt, ami egy életformát őrzött még akkor is, miután Zalából, ahol ő földbirtokoslányként nőtt fel, francia nevelőnővel és minden egyéssel, ami ezzel együtt járt, el kellett jönniük.

Az az életforma egyébként sem volt használható senkinek tovább, de ő megtartotta azokat a cselekvéseket, amelyek kötődtek a lánykorához. Nálunk úgy kellett ülni az asztalnál, ahogy arra a soproni zárdában megtanították, mintha könyv lenne a könyök alatt, és az evőeszközöket is úgy kellett használni. Elérte, hogy ugyan nem saját lovon és nem a megszokott területen, de a gazdasági technikum lovásza kíséretében lovagolhatott, a pápai tanítóképző tenispályáján pedig teniszezhetett. Ezek az ő fontos tevékenységei voltak, és szerette volna, ha én is gyakorlom, de nekem ezekhez sem kedvem, sem érzésem nem volt, amely köztünk már eleve nagyon furcsa viszonyt teremtett. Ezt kamaszkoromban nagy fájdalommal éltem meg, mert őt mindenben fantasztikusnak láttam, magamat pedig egy tenyeres-talpas gyereknek. Inkább apám alkatát örököltem, és csak most, idősebb koromban jönnek elő anyám vonásai. De ő nemcsak ilyen módon folytatta a hagyományos életformát, hanem olyan kulturális értékek mentén, amely adott egy mintát, hogy hogyan is lehet élni. Anyám mindent megtett azért, hogy nekünk, gyerekeknek mindenünk meglegyen, de ettől volt valami folyamatosan érezhető feszültség, amelyet gyerekként, azt hiszem, én viseltem a legnehezebben.

Apám első generációs értelmiségi volt olyan parasztcsaládból, amelyikben nagy volt az akarát, a lelemény, a tehetség. Többéves amerikai munka eredményeként beszálló vendégként nyitottak itthon a nagyanyám vezetésével, aki az államosítás után is benne maradt, kocsmárosként. Nagyapámnak határozott szándéka volt, hogy a fiának tanulnia kell, így apám elvégezte a pápai tanítóképzőt. Két ilyen ember, mint az anyám és az apám soha nem találkozhatott volna, ha nincs az a történelmi korszak. Különösen elgondolkodtató, hogy anyám, akinek rengeteg kérése volt, miért választotta apámat. Minden bizonnyal addig nem ismert módon szerethetett bele soktehetségű apámba, és a számára ismeretlen világ is vonzotta. A háborús élmények, az orosz hadifogság, a három gyerek biztosan meg is erősítette a kapcsolatukat. De amit én gyerekként észleltem köztük, az mindig apám mellé állított, mert védtelennek láttam őt, és úgy éreztem, hogy az anyám igazságtalan vele. Az anyámmal való nehéz helyzeteinket, amelyeket gyerekként mindhárman megszenvedtünk, mert ő a lelkiismeretünkre apellálva nevelt minket, s a kelleténél mindig nagyobb súlyok maradtak rajtunk, apa a puszta megjelenésével semlegesítette, csak hát ő keveset volt otthon. Egyébként is nagyon erős kapcsolat volt vele, ő volt a családban, akinek a nevetést, az éneket köszönhattük. Igen szép basszus hangja volt, lehetősége lett volna az Operába kerülnie, de kényszerű megváltásai után a családtól (háború, hadifogság, ház építése Pápán), többé már nem akart belőle kiszakadni. Körülötte volt az életnek az a formája, amely engem nagyon vonzott. Pápán estjei voltak, színházi előadásokat rendezett, ambicionált erre a pályára, ezért jelentkeztem is színházrendezői szakra, de időközben másképp alakult az életem. Nekem a családomban, amelyikbe beleszülettem, nem a

feszesre alakított, hanem az elengedett helyzetek kellettek. Belefeledkezős gyerek voltam, és ez kellett a morfondírozáshoz és az olvasáshoz. És mivel korán kezdtem el olvasni, egy-egy szerzőtől több művet, összeállt bennem egy-egy világ, és én azokban éltem.

– *Nyilvánvaló, hogy ez a meglehetősen sokrétű, összetett léggör erősen motiválta Alizt, hogy minél előbb önálló lehessen, saját lábra állhasson.*

– Az biztos, hogy életem egyik legnagyobb élménye volt, miután leérett-ségiztem, és helyhiány miatt nem vettek fel az egyetemre, hogy kiköltöztem Lovászpatonára. Képesítés nélkül tanítottam egy éven keresztül, történelmet ötödikben, magyart hatodikban és hetedikben, oroszot pedig a nyolcadikosoknak. Nagyon jól éltem. Az óravázlataimat megírtam a lyukas óráimban az iskolában, egész nap olvastam, esténként pingpongoztunk falubeli fiatalokkal a kastély-iskola díszterem-tornatermében, estet rendeztem a művelődési házban. Beilleszkedtem. Szerették volna, ha ott maradok. Nekem tanulságos év volt, érzékelhettem, hogyan oldok meg magam dolgokat. Közben készültem az újabb felvételire, és a következő évben elkezdtem az egyetemet magyar–orosz szakon, Budapesten, végül ezekhez hozzájött még a népművelés, tehát három szakon diplomáztam. Kollégiumban laktam, elsőben és negyed-ötödévben az Eötvös Kollégiumban, sosem voltam egyedül, udvarlóim voltak, ekkor kezdődött az első komoly kapcsolat, majd jött a Ruszt-féle kapcsolat, házassággal. Ez hatalmas szerelem volt, szinte gyerekfejjel, rengeteg szenvedéssel, majd néhány év utáni válással. De ezek az évek voltak azok, amikor úgy éreztem, hogy bármire képes lehetek. Aztán jött egy újabb hosszú kapcsolat, amit a Sartre–Beauvoir kapcsolathoz hasonlíthatnék, két intellektuális ember egymást kerülgette, és ha összeért a haladási irányuk, akkor egymást segítették. A szerelem itt is kísérelés volt, erős érzelmek nélkül nem kezdtem kapcsolatba. Nagyon nehezen viseltem, amikor anyám 59 évesen meghalt, anélkül, hogy lezajlott volna köztünk egy beszélgetés, amelyben valami megértésféléről tudtam volna tanúbizonyságot tenni. Akkor én még mindig nem azzal voltam elfoglalva, hogy mit köszönhetek neki. Magamban, egész életemben, folytonos harcban álltam vele, ami neki természetesen nagyon fáj, miközben persze látszólag a legjobb gyerek voltam, jártam a szülői házba Pápára, élete utolsó éveinek gyakori pesti kórházi időszakai alatt naponta mentem hozzá, hosszú időket töltöttem vele, a szobatársai előtt büszke is volt rám emiatt. 36 évesen, a Ruszt nagybácsijától rám maradt Nádor utcai lakásban életemben először laktam egyedül, és ez az egyedüllét adta meg, hogy akkor, amikor már számoltam vele, hogy az anyámmal való viszonyom majd egész életemben a lelkeket nyomja, a helyére került. A lakás rendezgetésével voltam elfoglalva, épp egy szöveget vertem a falba, amikor kitört belőlem a sírás, amely meghozta az anyámmal való megbékélést. Semmihez nem köthetően érkezett meg ez a megnyugvás, anyám iránt bennem

előmlő szeretettel. Nem hittem, hogy ez az állapot bekövetkezhet, ha anya meghalt. Bekövetkezett, és ez megváltoztatott.

– *De előtte még történt egy drámai esemény az életében...*

– A tanyám leégése. Amiről mondhatom, hogy alapvetően változtatott meg. Ez abban a helyzetben következett be, amikor az intellektuálisnak nevezett kapcsolatom lezárult, albérletben laktam, és azért mentem a tanyára, hogy egy hétvégén egyedül lehessenek. Éjszaka arra ébredtem, hogy ég a ház. 36 éves koromig az hártározott meg, ahogy az apám viszonyult hozzám. Ennek köszönhetően volt egy hihetetlenül erős akaratom, nagyon kifejezett öntudatom, ehhez tartozó önértékelésem, és mindezek következményeként úgy gondoltam, hogy amit én meg szeretnék csinálni, az lehetetlen, hogy ne sikerüljön. Hogy ilyen voltam, ez nagyon nagy hatással volt az életem alakulására, de aztán, a tanyám leégését követően, a hatását meglátva az életemben, világos lett, hogy mik voltak az apai hatás komoly negatívumai. Amikor égett a tanyám, és én ott álltam, életemben először tudomásul véve, hogy legyőztem, esendővé lettem. Zsolozsmáztam, könyörögtem, hogy a kicsi ház, amelyben egy kis konyha és egy istálló van, az ne égjen le, maradjon meg nekem, hogyha már a nagy ház leégett, az első tiszta helyzetet éltem át életemben, amelynek köze volt az alázathoz. Később arra is rájöttem, hogy keménységem miatt számomra csak egy természeti csapás hozhatta a megváltást. Embernek nem tudtam volna hagyni, hogy legyőzzön. A tűz után, néhány évre rá, az addigiakhoz képest egy egészen más kapcsolatom kezdődött, amelyiknek köszönhetően gyerekeket születt. Ezek mind a tanyatűzhöz kötődnek bennem. Nem mondhatnám azt magamról, hogy addig egy szabad értelmiségi nő életét éltem, mert az olyan erős erkölcsi kötöttségek, mint amilyenek engem jellemeztek, ezt kizárták, de tény és való, hogy minden átértékelődött az életemben. Az a versenyben lét, amely korábban jellemzett, megszűnt. Az alázaton kívül lett bennem egy szelídség is. És az a nő, aki anyává is képes lenni, ekkor kezdett érni bennem. Korábbi lényem az apai hatáson kívül biztosan két fiútestvéremnek is köszönhetően alakult ki, hiszen fiús alkat voltam, és fiú módon gondoltam magam versenyképesnek. Hogyha az ember áldott állapotba kerül, vár egy gyereket, aztán a gyerek megszületik, a saját testével kerül olyan viszonyba, hogy leválnak róla érzetek és képzetek, amelyek bennem a mi katolikus családjunkban kialakultak, ahol például a testiségről soha szó nem esett. A szülés maga olyan, hogy magáévá teszi az ember testét. Mindaz, ami korábban talán tisztátalannak, másra nem tartozónak, szégyellnivalónak tűnhetett, a szüléssel, az ember gyerekének a megszületésével, ezzel a szép erőfeszítéssel az élet természetességét erősíti meg, és csodaként élhető át. Az öcsém volt az, aki örök életében egy dolgot irigyelt a nőktől, azt, hogy csak ők szülhetnek.

– *Hogyan teltek az évek az egyetem elvégzése és a tanyatűz között?*

– Egyetem után egy évig Szentendrén dolgoztam, 10 falu népművelése tartozott

hozzám, és a munkámat nagyon szerettem. Utána kerültem az azóta is meglévő munkahelyemre, a Magyar Művelődési Intézetbe, a volt Népművelési Intézetbe, amelynek a Művelődéskutató Intézet részében dolgoztam hosszú ideig. Első komoly munkám az intézet kísérleti programjának a vezetése volt, közben magam is belekezdtem egy munkásszállás-kísérletbe Veres Sándor pszichológussal. Ot-tani tapasztalataim alapján írtam meg első szociográfiámat. Fontosnak tartottam és szívesen műveltem a szociográfiát fiatal koromban, mindig azzal a szándékkal, hogy akikről szól – és ez legjellemzőbben a vidékről Pestre került lányok esetében volt érvényes – fontos, hogy lássák magukat. És fontos az a tudás, amit én meg tudok jeleníteni az ő életükről azoknak, akik ennek következtében esetleg nem fog-nak feljönni vidékről, bár nagyon nagy a vonzása egy fővárosi, pontosan nem lehet tudni, hogy milyen világnak. A nők a textiliparba, a férfiak az építőiparba kerültek, a legnehezebb munkahelyekre. Úgy gondoltam, hogy lehetséges a nevükben meg-szólalni, és helyettük a helyzetet feltárni. Végigjártam a helyeket, ahonnan eljöttek, és láttam, ahogy a gyárban kihasználták őket. Három műszak, gyakran túlóra, a munkásszállói élet sivársága, belterjes kapcsolatok; így teltek fiatal éveik. Ez volt az a perspektíva, amelyre ma, mint a biztos megélhetés „boldog” korszakára emlékez-nek egyesek. Ez a kötet a „Magyarország felfedezése” című sorozatban jelent meg.

Ennek a munkámnak a során jöttem rá, hogy nagyon erős empátiás készségem-nek köszönhetően – amely nagyon segített a lányokkal való viszonyom alakulásá-ban – nagyon megvisel a helyzetük. Ezért örültem, hogy az intézetemben lehető-ségem nyílt falukutatásra, az volt az elképzelésem, hogy keresek egy falut minél messzebb Budapeستől, minél inkább zártat, hogy láthassam a valódi faluközösség működését. Akkor találtam meg a Zemplénben Pusztafalut, a maga-ura parasztfaj-tát, ahogy én neveztem el, és örömmel látom, hogy ma már használják ezt a kifeje-zést. Nagyon érdekelt, hogy mi van e mögött, hogy a tudás, a rend, az önfegyelem, a fel nem adás mire képes. Anyai nagyapám mentalitását találtam meg ebben a magatartásban. A szociográfiák után a Faluregény már valóban regénykompozíció volt. Amit a szociográfiákban, tanulmányokban nem lehetett megírni, azt a regény-ben megírtam. És igazából megérezni egy világot ebből lehet. Legjobban mindig az emberi kapcsolatok érdekelték, azt szerettem volna kutatni, mikor bekerültem az intézetbe a kutatási osztályra. Közben kialakultak azok a területek, amelyekre elindulhattam. Ez jó így, mert nem úgy van, hogyha az ember nem kutathatja azt, amit szeretne, az már nincs is. Az az érdeklődés, amely megvolt bennem fiatalon, örök életemre megmaradt, és mindig úgy figyeltem, embereket, kapcsolataikat, helyzeteiket, amelyekből mind-mind leszűrhető volt az, ami kutatóként lett volna megtudható. Az élet éppen elég jó empiria ahhoz, hogy mindenki megfigyelhesse benne, ami őt a leginkább érdekli. Levonhat az ember belőle minden tanulságot. És ha értelmét látja, mások számára is fontossá teheti.

– *Ez nyilvánvalóan a személyes kapcsolataira is vonatkozik?*

– Az emberi kapcsolatokról a szülő-gyerek viszony a maga teljességében, több generációt érintve, benne van az írásaimban. A párkapcsolat az, amely mindig csínjában szerepel, de erről tapasztalatok alapján nagyon sok olyasmit gondolok, ami megélné, hogy egyszer írjak róla. Mert talán a társkapcsolat az, amelyben a legnagyobb változásokat tudja megélni egy ember. Az, hogy két ember szerelem idején (én úgy szoktam ezt mondani) a legnagyobb felületével kerül kapcsolatba egymással, azt tudja eredményezni, hogy olyan dolgokat tudnak fölerősíteni egymásban, amelyek egy életre szólóan jelenthetik a semmi másféleképpen meg nem szerezhető előnyt. Lehet, hogy ezt ilyen pragmatikusan nem is kellene megfogalmazni, de egy ilyen világban, mint a mai, amikor a legnagyobb baj a motivátlanság, az érdektelenség, a fásultság, micsoda nagy lehetőség, hogy egy ember össze tud találkozni egy másikkal, aki kiválthat belőle és felerősíthet benne dolgokat, mind-mind érte valóan, mert egymásért valóan. Ezt fontosnak gondolom. De hozzágondolom és hozzá is teszem, hogy miközben az ember vágyja a szerelmet, és hiszi, hogy a legjobb dolog a világon, ha az ember már eleget élt, akkor azt is látja, hogy az ember éppen a szerelemben a legvédtelenebb. Tudni kell, hogy előfordulhat, hogy a legtávolabbra kerül magától, vagy a legkevésbé rá jellemző dolgokkal él együtt, és talán nem a saját életét éli. Az utána következő időszak fog rámutatni, hogy szerelem idején hova lett, mivé vált az ember. Beszél erről a kapcsolat fennmaradása vagy fenn nem maradása, és a már észhez tért ember rengeteg dolgot tudhat meg magáról, a másik emberről, kapcsolatuk természetéről. Az, aki figyel, és akinek fontosak ezek a dolgok, tudja, hogy szerelem idején milyen komolyak és nagyok a fájdalmak.

– *Mennyire lehet valakivel azonosulni, akár észrevétlenül, hiszen sokszor előfordul, hogy az ember egy idő után megkérdezi magától, hogy ez én vagyok egyáltalán? Mennyire vagyok azonos, mi maradt belőlem, és leszek-e még újra, aki voltam?*

– Amivel elkezdjük a beszélgetést, ez a saját élet, továbbra is foglalkoztat. A többi vetületből, amit érzékelek, elmondtam, a gyerekkor mennyire lehet saját élet, és mennyire nem. Létezik ennek olyan vetülete, amit a történelem ad és a történések. Van, amibe csak úgy belekerül az ember, és van, amiben nagyon meghatározott lesz. Még az is felmerül bennem a saját élet kapcsán, hogy például mi van akkor, ha a számos kint élő rokon révén apám gyerekkorában kint marad, ott összekerül egy amerikai nővel, s akkor a két őszám nem találkozik egymással, s nem én születtem volna meg. Nem lettem volna sem én, sem az én saját életem. Egy másik lett volna, helyettem. Érdekes a kérdés, a sors, a család vonatkozásában. Aztán, ami anyámnak megadatott Zalalövőn, egy földbirtokos család életéből, én, aki ott születtem, és kilenc hónapom telt el ott, abból valójában semmit nem érzékeltem. Amikor a fiam megszületett, akartam neki írni egy családragényt, akkor mentem utána a dolgoknak, vettem fel a kapcsolatot olyan rokonokkal, akik segítségével kezdett összeállni

az az élet, amit anyám lányként, apás lányként, a nagyapám mellett élt. Számomra fontos kérdés, hogy az ember megszületik, leéli az életét, de vajon hoz-e döntést abban egyáltalán, vagy csak sodródik és hömpölyög, és a körülmények határozzák meg az egészséget, amelyben ő csak egy elem. Vagy egyáltalán az emberek gondolnak-e arra, hogy az élet döntések sorozata, és pillanatról pillanatra is döntéseket hozunk? Csak az a kérdés, hogy ki milyen döntésekkel foglalja el magát. Hogy mindig azzal foglalkozik-e, hogy mi hiányzik otthon, a só, a cukor vagy a hús, és ezzel eltelik az élete, vagy mosogatás közben arra is sort kerít, hogy viszonyba kerül a saját életével. Azt érzékeli, látja, és ezáltal a vele együtt élők, és a rá leginkább szorulóknak életét is érzékeli, és tud nekik segíteni azokban a helyzetekben, amikor talán észreveszik, hogy döntéseket kell hozni. Mert az emberek a megszorított helyzetekből vesznek észre, hogy ezek döntések, de tudni kéne, hogy ezek valójában kényszerhelyzetek, és nem valódi döntéshelyzetek. Az ember életében minden életkorban megvan a zárt, kötelező rész, iskola, család, munka stb. Hogy a kötelezőn kívüli részt mivel tölti, abból egy másodpercet is mivel tölt, az már döntés kérdése. És ezeken a döntéseken múlik, hogy valaki milyen ember, hogyan viszonyul önmagához és a környezetéhez, hogy lesz-e érvényes mondandója, érvényes közlése. Ide tartozik a szabadság definíciója, amit manapság sokszor szándékosan eltorzítanak. Azt, hogy a szabadság elemei egy vállalt, kötelező alap és egy azt kiegészítő választható rész. Ebből áll a szabad ember. Szóval ez a saját élet nagyon erősen meghatározott, és adódik belőle egy sors. Az ember él egy ideig családban, aztán tanul, ehhez tartozik valami kollégium vagy hasonló; és mire azt befejezi, rendszerint bent van egy kapcsolatban, tehát az ő saját élete megint összefonódik valakiéval. Leélheti az ember úgy az életét, hogy soha nincs egyedül. Pedig bizonyos dolgok kialakulásához előnyös lehet. Nem véletlen, hogy a család, amelybe az ember beleszületett, biztosítja utódjának – ha teheti, és ha belátja értelmét – a külön élési lehetőségét.

– *Aliz gyönyörű érzékletességgel írja le az anyaság semmihez nem fogható boldogságát, amely valójában a fogantatással kezdődik. Szívesen hangoztatja, hogy az anya, a feleség szerepe számára fontosabb minden karriernél.*

– Gyereket mindig akartam. Ha én kapcsolatban voltam, abból a kapcsolatból gyereket akartam. De 40 éves koromig nem lett. Hihetetlen, hogy én életemben hányszor gondoltam, hogy most biztosan gyerekem lesz, és mielőbb tudni akartam. Amikor viszont valóban lett, az olyan egyértelmű volt, hogy nem is mentem orvoshoz mintegy három hónapig, mert kivártam a december 23-át, ünnepet akartam, hiszen anyám azon a napon született, és szintén akkor házasodtak össze apámmal. Életem korábbi legnagyobb baja, az anyámhoz való viszonyom, anyaságom tudatával átcsapott ünnepbe. Ünnepelem. Volt mit. A tanyatűznek köszönhettem azt a lelki változást, amelyben nem csak akarásaim voltak már, hanem meg is adtam magam. Hiába akartam gyereket korábban, valószínűleg úgy akartam, hogy nem

volt meg bennem az a változni tudás, ami ahhoz kell, hogy az emberben egy gyerek megfogjon. Erről persze akkor mit se tudtam. Amikor megtudtam, hogy anya leszek, megéreztem egyfajta boldogságot, amire nem is ez a legjobb szó, de nem tudok jobbat, ami azóta nem múlt el rólam. Az érvényességemet szereztem meg, a magam számára a világban.

– *Bence megléte mindig, mindenképp előtt határozza meg Aliz életét. A boldogság mellett azonban ott lebeg a szülő, különösen az anya végtelen felelőssége.*

– Amíg egy gyerek növekszik az emberben, az agyával tudja, az érzelmei jelzik állandóan, aztán fizikailag is érezhetővé válik, elkezd mozogni, és ekkor már anynyira ténylegesen van, hogy bekövetkezik egy pillanat, amikortól nem csak lehet, hanem beszélni is kell hozzá. A kórházi papírjaimra rá volt írva, hogy idős szülő nő, plusz vizsgálatok és egyebek figyelmeztethettek volna arra, hogy ez problémával járhat, de bennem soha fel nem merült, hogy valami baj lehet. Elfoglaltam magam a megszületendő gyerekemmel a legnagyobb boldogságban. Ami körülöttem ezalatt történt, az is mind olyan volt, amit én számunkra a legjobbnak éreztem. A szülés után egy évig együtt volt a család, utána ketten maradtunk Bencével. Eszembe jutott, hogy amikor nekem még nem volt gyerekem, hallottam a Kelenföldi lakótelepen, hogy fiatal anyák a homokozóban mászó gyerekeik mellett beszélgettek egymással, hogy nem tudják elviselni azt az egyedüllétet és elzártságot, amit addig kell átélniük, amíg a férjük este hazaér. Mi ott voltunk Bencével ketten egymásnak, napról napra, s minden, amit Kelenföldön hallottam, teljesen érthetlenné vált. Megadatik az embernek, hogy egy lény, egy csöppség pillanatról pillanatra ott növekszik fel mellette, ott fedezi fel a világot, a környezetét, saját magát, az ember egy másik lényen keresztül újra átéli azt, amikor ő ismerkedett az élettel. Hogy a világa, a saját élete kitágul a gyereke életével, világával. Hogy lehet, hogy vannak anyák, akiknek ezt az életszakaszt nehéz elviselni? De még ha valami nehéz is lenne közben benne. De nem. Mert mi az, amire egyes-egyedül koncentrálni kell? Megtartani a rendet. Biztos vagyok benne, hogy Bence nehezen viselte volna el, ha testvére születik. Úgy alakult az életünk, hogy erről dönteni nem kellett, nagyobbacska korában megállapíthattam róla, nagyon megszenvedte volna. Az írásról tudtam, az semmivel nem foglalja le kevésbé az embert, mint egy gyerek, tapasztaltam a tanyatüzet követően, a Nádor utcai egyedüllétem alatt, hogy minden este úgy mentem haza a folytatandó könyvemhez, mint más ember a párjához, a családjához, mint akit várnak. Tehát én nem írtam Bence mellett. Jegyzeteket készítettem, de az nem foglalja le az embert, köti le a figyelmét, teszi folyton másra figyelni nem tudóvá. Bence igényelt engem, akarta, hogy játsszunk, olvassunk, hogy nézzem őt, figyeljem őt, hogy folyton vele és mellette legyek. Ő minden olyasmire, ami a mi kettősünket megzavarta, élénken reagált, azt megszüntetendő. Legszívesebben kikapcsolta volna a külvilágot az életünkből. Ezért

is volt nagyon ideális hely a tanyánk. Ott aztán, ha úgy akartuk, napokon keresztül senkivel sem találkoztunk.

– *Ez bizonyára paradicsomi állapot volt. És biztosan tágult is a tér, mindig anynyira, amennyire Bence kora megkövetelte.*

– Az a tanyai lét, amelyben részünk volt együtt, meghatározta Bence figyelmének tökéletes kialakulását és a természethez való viszonyát. Aztán, miután már nemcsak Bence édesapja és a barátaink jöttek a tanyára, hanem az édesapja felesége és a hat évvel fiatalabb húga is, az alkalmak a közös együttléteink miatt örökké emlékezetesek lesznek. Akkor jöttünk rá, hogy két nő és két gyerek kicsoda ideális négyes. Amíg én főztem, Erzsébet a gyerekekkel sétált és játszott, de kicsoda életjátékokat, a ligetben óriási helyiségeket alakítottak ki, s miután megebedtünk, ők hívtak engem vendégségbe ligeti ebédlőjükbe, gyűjtögetett gyümölcsökre, dióra, meggyebekre. Bence egyébként sose nélkülözött embereket, mert folyamatosan önálló világokat teremtett, benépesítette általa teremtett lényekkel, emberekkel, állatokkal, felruházva őket mindenféle tulajdonságokkal. Az ő kitalált lényei részesei voltak az életünknek, szerepeltek a mesékben. Bence, ha épp ünnepelni volt kedve, kitalálta, hogy Kungnak vagy Kungsinak vagy Bandinak, esetleg Bubinak a bohóc-bábnak vagy az 5-ös robotnak, azaz egy Bence nagyságú doboznak, antennával a tetején, szájjal-szemmel és kezekkel, éppen a születésnapja van. És máris kezdődhetett a készülődés, jöhetett az ünnep. Bence 12 éves koráig éltük ezt a nagyon gazdag életet egymással. 16 éves koráig ez kiegészült még a közös utazásokkal, és akkor én mintegy visszavonulásként, újra foglalkozni kezdtem az írással. Bence természetesen járt óvodába, hogy a saját korosztályával ismerkedjen, és aztán Waldorf iskolában tanult. Megkapta óbudai osztálytanítójától, Magdi nénitől, amit egy ilyen iskolában megkap a gyerek, hogy az ember nem véletlenül született meg erre a földre, és dolga, hogy megtalálja a helyét, feladatát, úgy élje az életét, hogy azt beteljesítse. Egy szülő a saját gyereket feltételek nélkül szereti. Eredmények, teljesítmények nélkül. Biztos vagyok benne, hogy csak az a gyerek lesz ép felnőtt, akihez a szülő így viszonyul. Egy waldorf pedagógus, aki 8 évig kíséri egy gyerek fejlődését, életét, s aki ismeretében kínálja neki a lehetőségeket, és vár tőle teljesítményt, jelentős, szülőt kiegészítő személy egy 6–14 éves gyerek számára. Utána képzőművészeti gimnáziumban tanult Bence, ahol az érettségi utáni évben megkapta a bútorműves szakmunkás bizonyítványát is, most pedig a képzőművészeti egyetemen tanul, festés szakon, mellette fotózikm és még olyan dolgokat művel, amelyeket most legrövidebben úgy tudnék érzékeltetni, hogy a helyét nehezen találó képzőművészet egyik útkeresője. Még anyaként hozzátenném, hogy ha már annyira felnőtt az ember gyereke, hogy társa is van, s látható, hogy az egy jó kapcsolat, tehát vannak és lesznek egymásnak, az a pillanat az első nagy megkönnyebbülés, felszabadulás a felelősség teljes súlya alól. Én pedig nem

szociográfiával folytattam az írást, így született meg három szépirodalmi kötetem. Miközben, jövőre lesz 40 éve, folyamatosan dolgoztam-dolgozom a most Magyar Művelődési Intézetben, ahol 17. éve szerkesztem a *Szín – Közösségi Művelődés* című folyóiratot.

– *„A gondolat élvezete, mint a különállás egyetlen igazi és saját formája” – írja valahol. Ez lenne az énazonosság próbája és bizonyossága?*

– Nagyon érdekes dolgokat vet fel ez a furcsa összetétel, hogy saját élet. Hozzá kell tennem, ami talán írói szempontból a legérdekesebb, hogy az én életemben minden döntés etikai, erkölcsi döntés elsősorban, és emiatt amikor írok, ezt egy ilyen élet tapasztalatából teszem. Ami meghatározza, amit írok, írni tudok, írni akarok. Hogy ennek a szövete milyen lesz, ebben adódnak nagy különbségek. Most például elkezdtem olvasni egy néhány évvel ezelőtti könyvem, és azt láttam, hogy a könyv egy kristálytisza szerkezettel kezdődik, majd ahogy az akkori életfolyam beszűrődik, kissé megzavarosodik. Nyilván azért veszem ezt észre, mert az a novelláskötet, ami éppen kiadásra vár, már úgy készült el, bár akkor még nem érzékeltem, hogy az láthatóan tiszta. Valószínű, a most készülő írások megint egy kicsit másképpen fognak íródni, és mást fognak mutatni. Ilyenkor persze az ember mindig azt hiszi, hogy ez már az a teljesen letisztult írói állapot, ami örökké eltart. De ezt nem lehet előre látni. Az ember mindig annak örül meg, amit már megoldott. Nekem ahhoz bizonyos módon kell élnem az életemet, hogy írni akarjak. Mert ha nem úgy élném, akkor nem akarnék írni. Ha az ember a gyerekeivel, az őhöz leginkább tartozóval, a tőle leginkább függővel, a rá leginkább utalttal nem a legjobb tehetsége, a legjobb akarása, a legjobb szíve és esze szerint tenne mindent, akkor miért lenne értelme leírni egyetlen sort is? Bármit csak azért érdemes leírni, mert az ember gondolja valahogy a dolgokat, látja valahogy a dolgokat, érzi valahogy a dolgokat, ezek szerint él, s valami hirtelen olyan módon okoz benne feszültséget, hogy nem tudja másképp feloldani, mint hogy hagyja magából kiíródni. Valami megoldás az írásban akarja megmutatni magát, az elemek újra akarnak formálódni a közlés szándékával. Ez mozgatja az embert. És nem az eredmény, hogy könyve legyen, író legyen, kitüntessék, beletartozzon egy kasztba. Az író közlendője nem más, mint a saját maga számára való megoldása. Ez lehet olvasás közben egy másik ember számára olyan, mintha a könyvvel kapna magának egy embert barátjául, társául, egy olvasásnyi időre, aki ismerve őt, azokról a dolgokról beszélne neki, amire szüksége van. Az olvasás azért lehet jobb helyzetekben, mint egy barát, mert távolságtartóbb az olvasás helyzete, s meg lehet látni olyasmiket, amelyeket személyes helyzetben nehezebb. Tapasztalataim szerint én olyan könyveket írok, amelyek érintik az embereket. Amikor írni kezdek, mert kell, akkor írok. Nem írok sokat, mert csak akkor írok, amikor megindul belőlem. S ha ez megtörtént, azt megcsinálom. Fiam apját idézve, „kipurgálom”.